

Рајко ГЊАТО

Филозофски факултет, Бања Лука

О неким проблемима регионалне географије

About some problems of regional geography

Извод: Овим радом актуелизира се значај регионалне географије и као фундаменталне и као примјењене науке, сагледава њено мјесто и улога у систему географских наука, те указује на, још увек, низ отворених питања, почев од концепцијских, методолошких и методских, до терминолошких, типолошких и таксономских.

Кључне речи: регионална географија, развој, географски омотач, подсистем, регија, регионализам, терминологија, типологија, таксономија.

Abstract: By this work it is actualized the importance of the regional geography both as a fundamental and applied science, and it is pointed to its place and the role in the system of geographical sciences. As well, it is pointed to a still open series of questions starting with the conceptional, methodological and methodical to terminological, typological and taxonomical ones.

Key words: regional geography, development, geographical wrapping, subsystem, region, regionalism, terminology, tipology, taxonomi.

Овим радом жели се, прије свега, актуелизирати значај регионалне географије, једне из система географских наука која има широку примјену, почев од општеобразовне и васпитне у процесу образовања на различитим нивоима, о чему за ову прилику није потребно шире говорити, до њеног значаја као фундаменталне и примјењене науке, о чему ћу изнијети нека размишљања.

Кад је у питању развој географије код Срба, захваљујући богатој традицији и то новијим остварењима прилагођеним захтјевима праксе, учињен је и значајан продор региолне географије у систем фундаменталних и примјењених наука. Тиме су регионални географи и регионална географија узели одговарајуће мјесто у сложеној проблематици рјешавања актуелних геопросторних проблема, посебно оних чије рјешавање почива на

комплексном истраживању регионалних система, засновано на различитим приступима: дескриптивно-каузалним, аналитичким, квалитативно-квантитативним, синтезним, функционалним, процесним, проблемским, прогностичким.

Са олакшањем можемо рећи да је углавном прошао релативно дуг период лутања и не сналажења регионалних географа, заступника јединствене географије, по питању мјеста, улоге, задатака и циљева регионалне географије подразумијевајући чак и спорење око самог предмета регионално-географских проучавања.

Кроз период развоја модерне географије у све јачој конкуренцији компонентних географских и сродних наука, примарно позваних за проучавање и рјешавање уско-специјалистичких проблема, регионална географија као традиционално синтезна и претежно дескриптивна наука, што је сасвим логично, свакодневно је губила на значају и актуелности, чак и међу географима уско специјалистичке оријентације.

Агонија регионалне географије и као фундаменталне и као примијењене науке престала је оног момента кад је она престала бити паралелна наука осталим из система географских наука.

Поставља се питање зашто је регионална географија, једна од најстаријих из система географских наука, кроз дуг период развоја, у ствари дуг онолико колико и развој саме географије, патила и још увијек пати од бројних неријешених проблема: концепцијских, методских, методолошких, термилошких, а у погледу квалитативних детерминација: типолошких, таксономских и сличних. Разлози су бројни, но ипак основни лежи у чињеници сложеног и најчешће недовољно јасног приступа основној проблематици регионално-географских истраживања, и с тим у вези не изграђене, или у најбољем случају, дјелимично прихватљиве методологије регионално-географских истраживања. Слаба је утјеха у чињеници да су поменути проблеми мање или више присутни у развоју регионалне географије у земљама које су водеће по питању развоја осталих наука из система географије, и не само то, већ неке од њих уопште немају регионалну географију као диференцирану научну област. У њима се проблеми из домена регионално-географских истраживања остварују, најчешће, у групацији тзв. просторних наука економске оријентације.

Глобалан географски простор, односно географски омотач представља јединствен гео-систем састављен од подсистема различите структуре. У цјелини посматран он функционише по принципу географских закономјерности. Свако иницијално дејство у систему, односно у било ком од подсистема, изазива ланац промјена у омотачу као цјелини. Материјални одраз тих промјена испољен у сложеној структури регионалних садржаја, посебно у културној физиономији простора предмет је сложеног мултидисциплинарног, интердисциплинарног и не ријетко трансдисциплинарног истраживачког поступка. У вези са овим премисама, нити једна наука из система опште прихваћене класификације као географија, а у оквиру географије као регионална географија, нема потпунији аналитички и синтетички приступ, те зависно од специфичности регионалних проблема и задатака регионалних проучавања, вриједносни, функционални, процесни, проблемски и прогностички приступ. Оваквим, специфичним обиљежјима, регионална географија обезбедила је посебно мјесто и улогу у систему фундаменталних географских и опште примијењених наука.

Сложеност регионално-географских истраживања, проистеклу из специфичности регија односно њиховог индивидуализма утемељеног на историјско-географском, културно-цивилизацијском, и укупном друштвено-економском развоју, прате бројни проблеми суштинског и формалног карактера, па је у ствари ријеч о проблемима регионалне географије као науке. Проблеми о којима је ријеч добрим дијелом посљедица су географског, односно регионално-географског шематизма, вулгарно-географског материјализма, позитивистичког приступа у регионално-географским проучавањима, географског комформизма и слично. Ипак, суштински проблеми регионалне географије, и сходно томе регионално-географских проучавања, везани су с једне стране за њено теоријско и концепцијско одређење, те различите приступе регији, регионалном развоју, регионализму и регионализацији. С друге стране они су посљедица произвољног, недовољно јасног, те условно прихватљивог регионално-географског инструментарија којим се дефинишу бројни регионалногеографски садржаји, обиљежја, процеси и проблеми. Проблеми ове природе првенствено су посљедица регионалног индивидуализма, и у складу с тим релативног поимања претходно наведених индивидуалности, једног од основних обиљежја регија. Овдје се углав-

ном ради о отвореним питањима односно проблемима терминологије, типологије и таксономије, неизбјежним категоријама у поступку и процесу регионално-географских детерминација по разним обиљежјима. Иако најчешће формалног наведени проблеми могу имати и суштинско значење, зависно од употребних специфичности, посебно у контексту произвољне и површне интерпретације, односно детерминације регионалних обиљежја и регионалних садржаја.

Савремени облици организовања и "уређења" Света у форми регионализама, како каже М. Радовановић "задобијају не само глобалну свеобухватност, већ и дугорочну управљачку усмјереност коју диктирају водећи центри и асоцијације политичке, економске и војне моћи" (1, 69). Овим регионална географија, дакле у условима савремене организације и преуређења Света, добија одговорну улогу не само науке која ће тумачити начине функционисања и структуралност нових регионализама, већ напротив улогу науке која ће изналазити рјешења за проблеме који настају или ће се у догледно вријеме појавити, као посљедица ремећења успостављених система функционисања и организације геопростора, те као посљедица рушења неких од постојећих центара моћи, односно полуга регионалног развоја и међурегионалних веза.

Дакле, како су регионализми сложене категорије, боље рећи системи изражене индивидуалности, интегралности, различитог и промјењивог степена инкомпатибилности, успут речено одређени низом географских фактора и елемената, они су такође предмет савремених регионалногеографских истраживања.

Очигледно, у питању је широк приступ проблематици регионалногеографских истраживања из чега слиједе бројни задаци регионалне географије. Ипак, сви они воде основном циљу, који се огледа у изналажењу оптималних могућности валоризације геопросторних потенцијала, што подразумева опште прихватљиву организацију и уређење простора, те паралелно с тим и рјешавање доминантних и пратећих проблема насталих у сложенем процесу људских активности.

Неки периферно дотакнути и мноштво сродних проблема о којима за ову прилику није могуће а ни потребно шире говорити, потврђују уводне напомене о потреби актуелизације регионалне географије и о потреби рјешавања отворених питања, првенствено модерног конципирања и методолошких утемељења.

Такође, и вријеме и пракса показали су да регионална географија има своје мјесто у систему географских наука, да није паралелна наука осталим из система географских наука, да је у исто вријеме и фундаментална и примијеђена наука, те да је у поређењу са осталим географским наукама најпозванија по питању уређења географског простора, посебно у форми географских регионализама, објективно најсложенијих подсистема у географском омотачу.

S u m m a r u

Regional geography, one of the oldest geographic sciences, as old as the geography itself, has passed a very difficult developing way. On that way it was followed by various problems. With certainty we can say that none of the sciences from the geography system had a more difficult developing way. The question arises what the reason of such development is and how the problems of the regional geography, especially of its contemporary development, are manifested.

For a long time, the regional geography has been mostly descriptive and also a syntetic science. At the same time it has been a parallel science to other sciences from the geography system and the sciences related. As such, it could not answer to numerous problems and demands of practice especially those which demanded extra-professional research.

The deveolopment of the component geographic sciences, directed to solving extra-professional problems, diminished the role and significance of the regional geography in solving extra-professional problems. Along with this, basically unsolved or in the best case partly acceptable conceptual approach it should be sought for the other still unsolved problems of the regioanal geography: methodological, methodical, terminological, typological, taxonomical and similar ones.

A very long and difficult way to the establishing of the regional geography both as a fundamental and applied science is the consequence of the complexity of the regional geography research. That complexity origins from the specification of regions, i.e. regional individualisms based on the natural- geographic deteminants, as well as historic-geographic, cultural- civilizational and the total social-economic development. Methodologic problems of the regional geography are partly the consequence of the regional-geographic schematism, vulgar-geographic materialism, positivistic approach in regional research, geographic conformism and similar ones.

Disregarding all the difficulties that have followed its development, the contemporary regional geography has won the leading position and role in solving the actual problems of arranging the world in the form of regionalisms, i. e. a role of the science which solves the complex questions and problems of geographic space.

Time and practice have showed that the regional geography has its own place in the system of geographic sciences that is not a parallel science to the others from the geography system, that it is, at the same time, both fundamental and applied science, and that it

is, comparing with the other geographic sciences the most competent one regarding the arrangement of the geographical space, especially in the form of geographic regionalisms-objectively, the most compound subsystems in the geography sphere.

Л и т е р а т у р а

1. **Радовановић М:** Регионализам као приступ и принцип и регионализација - Београд: Географски институт "Јован Цвијић", 1993/94. - (Зборник радова, књ. 44-45.)

2. **Велковић А:** Однос између географије и просторног планирања. Београд: Географски институт "Јован Цвијић", 1993/94. - (Зборник радова, књ. 44-45.)

3. **Васовић М:** Регионална географија. - Београд: Универзитет, 1971. - (Карактеристичне регије на земљиној површини.)

4. **Рубић И:** Проблем регије у модерној географији. - Београд, 1956. - (IV Конгрес географа ФНРЈ.)

5. **Петровић Р:** О проблему географске рајонизације Југославије. - Сарајево, 1957. - (Географски преглед бр. 1.)

6. **Gould P. R.:** *New ways of tackling old problems.* - Edward Arnold, 1969. - (Progress in geography, Vol. 1).

7. **Гњато Р:** О неким проблемима регионалне географије и регионално-географског развоја с посебним освртом на економскогеографску проблематику. Сарајево, 1989 - 1990. (Географски преглед XXXIII-XXXIV)